

Prachatic, Strakonice, Sušice – Nepomuk a Tábor. Vedle úvodních studií tvoří hlavní jádro knihy abecedně řazená hesla věnovaná téměř 185 jihočeským poutním místům a dalším zajímavým objektům katolické tradice v blízkém okolí. Autor uvádí u každého hesla základní přehled o historii místa a předmětu zbožné úcty, každému z hesel předchází údaje o poloze a demografická charakteristika obce; německý název lokality je zaznamenán tam, kde v minulosti převládalo německé osídlení. Je patrné, že obsah jednotlivých hesel ovlivnily různorodé, v literatuře vypátrané či jinak získané informace a použité prameny, z nichž např. farní pamětní knihy nebyvají pro určitá období vždy nejspolehlivějším průvodcem. Je škoda, že jednotlivá hesla neprovází alespoň na minimum zredukovaný výběr z podkladů, jejichž plné znění přináší až soupis literatury a pramenů v závěru publikace.

Cennou pomůckou jsou rejstříky, bohatý ilustrační doprovod tvoří současné i historické snímky, plánky, nákresy a reprodukce devoční grafiky.

Markéta Holubová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Přemysl Mácha a Vojtěch Bajer, TAJEMSTVÍ V NÁZVECH UKRYTÁ – VELKÉ KARLOVICE, KAROLINKA, NOVÝ HROZENKOV. Ostravská univerzita, Ostrava 2013, angl. resumé, 104 s.–;
Přemysl Mácha, TAJEMSTVÍ V NÁZVECH UKRYTÁ – MORÁVKA, KRÁSŇNÁ, RAŠKOVICE, PRAŽMO, VYŠNÍ LHOTY. Ostravská univerzita, Ostrava 2013, angl. resumé, 120 s.–

„Krajina je příběh a názvy míst jsou slova, z nichž je tento příběh složen.“ Takto

začíná publikace Přemysla Máchy a Vojtěcha Bajera *Tajemství v názvech ukrytá*. Autoři si předsevzali poskládat příběh krajiny části Moravskoslezských Beskyd – Horního Vsacka ze střípků slov v paměti těch, kdo ji obývají.

Knih vznikla jako jeden z výstupů projektu *Místní a pomístní názvy jako kulturní dědictví a zdroj lokální, regionální a národní identity. Příprava metodiky ochrany místních a pomístních jmen*, podporovaného Programem aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury České republiky. Je doprovázena dvěma stejnojmennými výstavami – v Karlovském muzeu ve Velkých Karlovicích a v Památníku Raškovic v Raškovicích. Cílem projektu bylo zmapovat názvy míst tak, jak jsou běžně užívány, a zjistit jejich znalost napříč věkovými skupinami; zároveň má přispět k jejich zachování v povědomí mladší generace. K tomu by měla sloužit připravovaná metodika ochrany toponym jako kulturního dědictví. Projekt se však neomezuje pouze na toponyma tradičních obcí, jež jsou předmětem recenzovaných publikací, ale zahrnuje rovněž mladší oblasti městské, např. Ostravu a Havířov. Také jejich názvosloví bylo předmětem dvou výstav stejného názvu, *Paměť města – názvy míst*, doprovázených stejnojmennými publikacemi. Obě zmiňovaná města, která sloužila jako případové studie, jsou typická svým specifickým, dynamickým vývojem v průběhu 20. století. Byla zvolena z toho důvodu, že jejich vývoj – i z hlediska místního názvosloví – velice dobře odráží dějiny celého regionu.

Městskou toponymií, urbanonymií, jejíž standardizovanost ji nejvýrazněji odlišuje od „živých“, nestandardizovaných

pomístních jmen spojovaných s prostředím venkova, se zabývá především jeden z řešitelů projektu, Jaroslav David. Je zároveň autorem řady dalších prací (mj. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Kapitoly z moderní české toponymie*, Praha 2011), které se průkopnickým způsobem zabývají soudobou toponymii nejen z hledisek jazykových, ale i kulturních, identitářních, obecně vzato antropologických.

Na rozdíl od standardizovaných městských názvů, které často vznikaly honorifikačním způsobem a vyjadřovaly spíše ideologickou hodnotu daného místa (J. David, *Toponyma a orientace v současné městském prostoru aneb Ztracen ve městě*, konferenční příspěvek, Prešov 2011), venkovské místní a pomístní názvy v sobě nesou informace o způsobu, jakým naši předkové využívali a vnímali žitý prostor (okolní krajinu), vypovídají o jejich povaze a také přibližují specifickou historii obce nebo oblasti. Přestože jsou důležitou součástí našeho nemateriálního kulturního dědictví, s měnícím se obyvatelstvem venkova, procesy urbanizace, suburbanizace, industrializace a proměnou životního stylu obecně tyto názvy pozvolna mizí a spolu s nimi se mění také způsob vnímání krajiny prostřednictvím příběhů, které v sobě nesou. I když některé názvy zůstávají zachovány v mapách, mnohé z nich existují pouze v každodenní ústní kultuře místních obyvatel a s jejichmi změnami nenávratně mizí.

Autoři recenzované knihy se tedy pokusili čtenářům zprostředkovat neobvyklý obraz beskydské krajiny, jak ji viděli starousedlíci. Na druhou stranu se však neomezili na pouhou snahu konzervovat stav minulý. Vycházejíce z předpokladu, že „znalost významů názvů v místní krajině

je nutným předpokladem k vytvoření pevných vazeb mezi lidmi a jejich prostředím“ (viz web projektu *Místa paměti – názvy míst jako kulturní dědictví* [online]. Dostupné na: <http://projekty.osu.cz/mista-pameti/>, část „O projektu“), neopomněli přiblížit, jak svou krajinu v současnosti prostřednictvím toponym vnímá a konceptualizuje mladší generace, neboť také ona se nyní podílí na tvorbě místního názvosloví. Některé ze starších názvů pro ni již ztratily význam, a tak je nahrazuje názvy novými, které jí pomáhají ve snadnější orientaci v žitém prostoru.

Jednotlivé kapitoly publikací nabízejí jak odborný výklad historického původu místních a pomístních názvů, tak také – a v tom spočívá největší přínos tohoto ojedinělého počínu – výklady lidové, jejichž prostřednictvím se názvy míst stávají součástí identity zdejších obyvatel. Krajina ožívá příběhy zbojníků, partyzánů, nadpřirozených bytostí, ale také obyčejných lidí, předků a sousedů. Tak se například z prozaického Gaurova (název odvozen ze starší pravopisné podoby javoru – „gavor“) pod vrcholem Velkého Javorníku stala tajemná zbojnická skrýš (*Velké Karlovice...* s. 9 a 65).

První část je v obou knihách věnována názvům, které se v obcích často opakují a vystihují například povahu místního přírodního prostředí či možnosti jeho využití (mokřiny, strmé kopce, řeky, úrodné pastviny, převládající rostlinstvo nebo přírodní útvary). Kromě názvů běžných i pro jiné části republiky (Kamenec, Suchý, Lipová atp.) se však v Beskydách opakují také názvy v rámci České republiky výjimečné, které jsou spojeny s valašskou kolonizací v průběhu 16.–18. století, např. Čupel, Grůň nebo Kyčera (*Morávka...* s. 9). Těm

je věnována samostatná kapitola a valašské salašnictví je identifikováno jako zásadní příčina proměny nejen beskydské krajiny, ale také místního názvosloví. Unikátní místní názvy, typické pro konkrétní obec, jsou představeny ve druhé části každé z knih – a vyprávějí povětšinou příběhy usedlostí a jejich majitelů, nebo odrážejí specifika jednotlivých vesnic. Zajímavé jsou rovněž kapitoly dokumentující přechod některých obcí z názvosloví tradičního na standardizované, urbánní, spojené s praxí pojmenovávání ulic a náměstí (např. Pražmo či Karolinka).

Podkladem pro vypracování publikací byl tříletý terénní výzkum, v jehož rámci autoři podnikli množství rozhovorů, rozsáhlé dotazníkové šetření zaměřené na znalost místních názvů a sesbírali celou řadu unikátních materiálů a archivních dokumentů. Publikace obsahuje cenné vědecké poznatky, zároveň je psána čtivě a určena široké veřejnosti. Je doplněna řadou zajímavých vsuvek, příběhů, obrázků

z dílny autorů, historických fotografií, příklady starých katastrálních map a úkoly pro zvědavé čtenáře. Nechybí ani teoretická kapitola zaměřená obecně na toponyma a jejich studium a odkazující čtenáře na základní informační zdroje.

Jednotlivé cesty k tomu, jak neztratit bohatství názvů zděděných po předcích a zároveň se vyvarovat toho, aby zůstaly pouhými muzejními exponáty, jsou shrnuty do několika doporučení v samotném závěru knihy. Snaha autorů převést svůj náročný terénní výzkum v praktickou angažovanost na poli ochrany kulturního dědictví si zaslouží obzvláštní ocenění. Zároveň lze doufat, že autoři dovedou svou snahu ještě dále. O tom, že jsou na dobré cestě, vypovídají i neustále se rozrůstající internetové stránky projektu (www.nazvymist.cz). Obsahují například interaktivní mapu, jejímž prostřednictvím se mohou zájemci seznámit i s těmi místními názvy, které se do publikací nedostaly.

Eva Tenzin (PF OU, Ostrava)